

STATSMINISTERENS FOREDRAG I NORGES EKSPORTRAD, OSLO,
22. MARS 1979

Det norske samfunn står nå midt i en viktig omstillingsoppgave. Vi er i ferd med å omstille oss fra den lange stabile vekstperioden som har vart det meste av etterkrigstiden fram til begynnelsen av 1970-årene. De internasjonale forhold vi nå er i ferd med å tilpasse oss vil neppe bringe oss tilbake til en lignende vekstperiode. Vi har fått ustabilitet og usikkerhet på mange områder. Internasjonalt har vi fått tilbake de høye arbeidsløshetstall. Vi opplever den første reelle konkurranse mellom de nye industristater og de gamle industri-

- 2 -

land. Sterk inflasjon har vært med på å rykke grunnen under systemet med faste og stabile valutakurser.

Vi har i flere år befunnet oss i denne nye situasjon, som vel ingen i øyeblikket ser noen utgang på. Men mentalt henger vi alle mye igjen i den lange stabile perioden som vi nå har bak oss. Både politikere, bedriftsledere, bankfolk og fagforeningsledere har problemer med å basere sine vurderinger og avgjørelser på at vi ikke lenger har den samme stabile vekstperioden.

Fra alle hold blir det hevdet med styrke at den største hindringen for at Norge igjen kan få en gunstig eksportutvikling og en bedre balanse i betalingene med utlandet, er å få vårt kostnadsnivå mer på linje med våre konkurrenters. Dette er også Regjeringens mål.

Jeg kommer tilbake til enkelte sider av dette. Men la meg her skyte inn en merknad til enkelte kretser som synes å ha en noe underlig oppfatning av Regjeringens holdning til kostnadsproblemet. Fra Regjeringens side har det gjentatte ganger vært hevdet at vi i framtiden fortsatt må basere oss på å være et høykostland. Det er med utgangspunkt i et forholdsvis høyt lønns- og kostnadsnivå at vi må finne våre tilpasningsmuligheter. Noen har oppfattet dette som om det er Regjeringens uttrykte ønske å gå inn for et høyt kostnadsnivå. Dette er å snu argumentasjonen opp ned.

Når Regjeringen hevder at vi også i framtiden må basere oss på å kunne bære høye innenlandske kostnader,

er det både ut fra en etter mitt skjønn meget realistisk vurdering av våre muligheter innenfor vår inntektspolitikk og øvrige økonomiske politikk, og dessuten ut fra at det er ønskelig at vanlige lønnstakere i dette land skal ha en bra levestandard.

Ut fra en samlet økonomisk og politisk vurdering er det ikke ønskelig å skru våre inntekter og kostnader tilbake slik at vi kommer ned på et helt annet nivå enn i dag.

Men etter å ha sagt dette vil jeg slutte meg til dem som ut fra en enkel og god analyse konkluderer med at vi må holde den videre øking fra dagens nivå i vårt kostnadsnivå under nøye kontroll. Uttrykt i realøkonomiske vendinger må vi for de nærmeste årene framover innstille oss på at det blir en beskjeden tilvekst i våre samlede inntekter til disponering innenlands. Økingen må i første rekke brukes til å bedre utenriksbalansen. Den økonomiske politikk, herunder inntektspolitikken, må tilpasses dette realøkonomiske grunnlag, slik at ingen bevilger seg, eller forhandler seg til, økinger i inntekter som går ut over den beskjedne ramme som de realøkonomiske muligheter setter. Vi bør også føye til som et viktig mål, at vi må styre våre

inntekter og finansielle forhold slik at kostnadsveksten i vårt land i en tid framover blir noe lavere enn i de land vi handler med. I noen år lå vår egen kostnadsvekst høyere, og dette har skapt problemer i den internasjonale konkurransen på markedene. Dette må vi ta igjen, og der er ingen annen måte å ta det igjen på enn ved å kunne ^{veksten i} gjøre/ våre kostnader målt med internasjonale valuta forholdsmessig lavere enn i andre land.

På lengre sikt, eksempelvis over en tiårs-periode og mer, er det neppe realistisk å regne med særlig store forskjeller i utviklingen av kostnadene i Norge og i de andre vest-europeiske land. I tidligere perioder har kostnadsutviklingen i de fleste tilfeller ikke utviklet seg mye annerledes fra det ene land til det annet. Dette er også en

forutsetning for at vi kan vende tilbake til mer rolige valutaforhold og mer stabilitet i de relative konkurranseforhold mellom landene.

Regjeringen er klar over sitt ansvar for å medvirke til en forsvarlig kostnadsutvikling i årene framover. 1980 blir en prøvestein. Da utløper pris- og inntektsstoppen.

Men jeg vil gjerne framheve at det imiddelbare ansvar for kostnadsutviklingen også hviler tungt på bedriftene, og på de store organisasjonene.

Regjeringen er beredt til å medvirke ved inntektsoppgjøret for 1980. Men denne medvirkning kan ikke frita partene fra deres ansvar for å medvirke til den svake øking av kostnader og inntekter som kan forenes med målet om bedret konkurransevne og dermed tryggere arbeidsplasser.

Tradisjonelt er det innenfor vårt frie forhandlingsystem partene som bærer hovedansvaret. Det er det fortsatt.

Nøkkelordet i betraktningene omkring vår framtidige inntektspolitikk er vår konkurransesituasjon med utlandet. I erkjennelsen av å leve i en åpen internasjonal økonomi, er det våre muligheter på de internasjonale markeder som er bestemmende for at vi kan få solgt vår eksport, og holde sysselsettingen oppe.

Nå er ikke all norsk eksport like kostnadsfølsom. Vi har en rekke produkter som konkurrerer gjennom andre egenskaper enn først og fremst prisen. Det kan enten være produkter hvor kostnads- og prisnivået internasjonalt er omtrent ensartet, f.eks. dataindustrien. Det kan være områder hvor

det er produktenes egenart, funksjonsdyktighet, kvalitet, design m.v. som er utslagsgivende.

Men, med noen slike reservasjoner, er kostnadsnivået og kostnadsutviklingen fortsatt av utslagsgivende betydning både på vårt eget hjemmemarked og på våre eksportmarkeder.

Dette er et elementært budskap å komme med til folk som arbeider i eksportorientert virksomhet. De blir daglig minnet om dette forhold. Men når vi vet at det alt i alt ikke er mer enn ca. ...1/4 av..... arbeidstakerne i Norge som arbeider i konkurranseutsatt virksomhet, ligger det i dette at det store flertall av inntektstakere i Norge arbeider i skjermet virksomhet og ikke selv direkte føler kostnadsproblemet som et avgjørende spørsmål om ledighet eller arbeid.

De skjermede virksomheter omfatter jordbruk,

bygge- og anleggsvirksomhet, store deler av vår nærings- og nytelsesmiddelindustri, varehandel og andre store grupper av tjenesteytende virksomhet. Jeg kan herunder nevne offentlig virksomhet, helsevesen, undervisningsvesen, bank og forsikring som store næringsgrupper. Den innenlandske samferdsel er også et viktig eksempel.

Isolert sett vil virksomheten i alle disse næringene på kort sikt kunne holdes oppe uten hensyn til hvordan det norske kostnadsnivået er i forhold til det utenlandske. Det er kanskje ikke så underlig at mange i denne situasjonen spør seg om vi ikke kunne innføre visse beskyttende tiltak for våre konkurranseutsatte virksomheter for at de som arbeider der skulle komme over i de samme trygge kår som preger de skjermede

virksomheter sett under ett.

Tanken er besnærende. Ved å innføre restriksjoner på importen av varer som også produseres her hjemme, vil vi kunne reservere hjemmemarkedet for norske produsenter. Herved ville man tilsynelatende kunne eliminere en del av usikkerheten i dagens vanskelige verden.

Noen av dem som har uttrykt tanker om en slik proteksjonistisk linje, gjør det ut fra et velment ønske om å skape større trygghet i vår egen sysselsetting, dog uten å ha nærmere oversikt over de samlede virkninger på Norges økonomi av slike tiltak. Andre har hevdet lignende synspunkter, under forhold hvor de burde kjenne til disse virkninger, men uten å trekke dem fram. Dette er i så fall en lite realistisk diskusjon.

Saken er jo den at de såkalte skjermede/næringers levedyktighet - deres lønnsomhet og deres evne til å bære et høyt lønnsnivå - er betinget av at konkurranseevnen og virksomheten holdes oppe i de bransjer som produserer for fremmede markeder eller som konkurrerer med import her hjemme. De skjermede næringer lever ikke et liv i isolasjon fra den konkurranseutsatte del av vår økonomi. Begge deler utgjør en integrert helhet. Livsvilkårene i den ene påvirker livsvilkårene i den annen. Impulser til pris- og kostnadsstigning, til vekst og stagnasjon sprer seg i begge retninger. Inntekter som tas ut i de

skjermede næringer må til syvende og sist bæres av vår økonomi i sin helhet. Inntekter som faller bort i de konkurranseutsatte næringer leder til dårligere vekst- vilkår i økonomien for øvrig. Takket være den åpne adgang til store markeder ute hører de konkurranseutsatte bransjene stort sett til de mest produktive delene av vårt arbeidsliv.

Jeg refererte tidligere at vi lever i en åpen internasjonal økonomi. Både innenlands og utenlands er vår økonomi basert i hovedtrekk på en fri konkurranse, men med de begrensninger og kontrollordninger som vi ut fra visse offentlige hensyn har funnet nødvendige.

Vi kan finne mange svakheter ved det åpne internasjonale konkurransesystem som vi lever under.

Men da må vi samtidig slå fast at vi i dag ikke kjenner noe annet system som på en bedre måte kan tilpasses vårt samfunn og vår samfunnsform.

Hvis vi skulle falle for fristelsen til å innføre proteksjonistiske tiltak til ulempe for import fra andre land, ville vi i første omgang få betydelige problemer i de internasjonale økonomiske organisasjoner vi er medlem av, og hvor

vi har forpliktet oss til å føre en åpen handelspolitikk. Men om ikke dette er nok, ville vi etter all sannsynlighet måtte regne med mottrekk fra de land som rammes av slike tiltak. Dette vil de ha en juridisk rett til å gjøre. Og politisk vil andre lands regjeringer bli utsatt for et press fra sine egne vanskeligstilte næringer til å innføre mottiltak overfor norsk eksport, der vi er særlig konkurransedyktig. Erfaringsmessig er det aldri de små land som kommer best ut av slike nappetak overfor proteksjonistisk politikk. På alle de utenlandske markeder hvor våre egne varer, og tjenester - blant dem i første rekke skipsfarttjenestene - daglig kjemper for å beholde sin plass og erobre nye skanser, ville proteksjonistiske tiltak fra andre land, særlig større land, være ødeleggende for våre eksportvirksomheter og eksportinntekter. For i det

hele tatt å kunne leve under en slik ordning, ville vi trolig måtte innføre drastiske økonomisk-politiske tiltak for overhodet å greie visse utenlandske salg. Dette betyr igjen at konsekvensen av en slik proteksjonistisk politikk vil bli en markert reduksjon i vår økonomiske standard her hjemme. Konsekvensen måtte i tilfelle bli at vi bygget ned vår økonomi til et lavere utviklingstrinn, der det ikke lenger ville være mulig å tilby våre yrkesutøvere/arbeidsplasser med de krav til utdanning, faglig utfordring og forskningsmessig bredde som det nå har tatt en generasjon å bygge opp.

De som antyder en økt proteksjonisme som løsning for norsk økonomi i årene framover, bør også ha med i sin framstilling denne meget problemfylte konsekvens. En slik konsekvens vil heller ikke melde seg på en mild måte med en jevn propor-

sjonal nedgang i alle nordmenns standard. Vi ville etter all sannsynlighet få betydelige vansker med å tilpasse en slik nedgang i vårt samfunn på en slik måte at det ikke skaper uholdbare sosiale følger.

Endelig, i debatten omkring internasjonale økonomiske spørsmål er det i Norge stor støtte for tanken om å la utviklingslandene få utvikle sin konkurransedyktighet på de områder hvor de etter hvert etablerer sine nye industrier. Med en proteksjonistisk handelspolitisk linje fra Norge vil vi på en enkel, og til dels brutal måte utelukke disse lands forsøk på å markedsføre produkter i vårt land.

La meg derfor trekke denne konklusjon på noen av disse betraktningene omkring proteksjonisme som et middel til

å løse våre vanskelige kostnads- og konkurranseforhold. Vi vil maksimalt kunne oppnå en kortvarig og avgrenset avlastning av noe av konkurransen på vårt eget innenlandsmarked. Men vi vil samtidig skape rystelser i vår egen økonomi gjennom virkningene av de omstillingsbehov som da melder seg ved at vi trapper ned vårt økonomiske nivå og forsøker å erstatte våre utadvendte næringer med noe annet som vi ikke klart ser hva skal være. Økonomisk velferd og inntekter vil måtte skrus ned, og norske forbrukere vil miste tilgangen av gode forholdsvis billige produkter både fra utenlandske og innenlandske produsenter, som den åpne internasjonale økonomi dag oppmuntrer tilgangen av.

Det er en kortvarig hjelp å dyppe vottene i varmt vann når man er ute i kulda.

Vi oppfatter ofte vårt forhold til de nye industriland i den tredje verden som et konkurransproblem, både her hjemme og på verdensmarkedene. Tekoindustri og skipsbygging er kjente eksempler.

Jeg skal ikke ved denne anledning drøfte de politiske avveinger vi står overfor her hjemme mellom på den ene side å gi de nye nasjoner en real mulighet, og på den andre siden å dempe belastningen på egne utsatte bedrifter.

Men jeg vil gjerne framholde et annet trekk i vårt fremtidige forhold til utviklingslandenes industrialisering. Når utviklingsland etter hvert lykkes i å produsere industrivarer for verdensmarkedet, får dette to virkninger. Den ene ser vi allerede - en økt konkurranse for de gamle industriland. Men

vi må også være klar over den andre virkningen. Slike land vil etter hvert/^{kunne}bli gode kunder for de spesialiserte produkter som vi selger.

Oljelandene i Midt-Østen er allerede blitt store importører. Når etter hvert også andre land følger etter, ligger det en sterk utfordring til norsk eksport om å være på plass i tide, og med det riktige varetilbud.

Tilbake til de dagsaktuelle problem. Vi har lykket rimelig bra i den stabiliseringspolitikken som preget utviklingen i 1978. Underskuddet i utenriksøkonomien ble mer enn halvert, fra 26 milliarder kroner til under 11 milliarder kroner. I år blir prisstigningstakten mer enn halvert i forhold til i fjor.

Som det sies i Økonomisk Utsyn for 1978: Problemet er ikke lenger at vi bruker særlig mer enn vi produserer. Problemet er nå å gi den nødvendige stimulans til produksjon og eksport.

Det er alltid sunt for en regjering å ha seg klart for øye hvilket enkeltproblem som til enhver tid er det viktigste å løse. For tiden er det utvilsomt å skape en ny vekst og framgang i vår produksjon og eksport av industriprodukter som er den viktigste nasjonale oppgaven.

Selv om det ikke er noen blomstrende og sterk oppgang på de internasjonale markeder, er det tross alt en viss vekst i den økonomiske aktiviteten i nesten alle de land vi handler med. Veksten er ikke alltid så stor, men den er der. Noen varemarkeder er bedre enn andre, noen land byr større muligheter enn andre.

Det er også et oppmuntrende trekk i dette bilde at det nå er tegn til at internasjonale valutaforhold kan komme inn i en mer stabil situasjon. Etter at fastkurs-systemet ble forlatt i begynnelsen av 1970-årene og verdensøkonomien en tid har levet under de nærmest kaotiske flytekursordninger, har internasjonale organisasjoner og de enkelte lands myndigheter etter hvert kommet til den erkjennelse at disse forhold krever sterkere internasjonale bindinger. Frihet for enkelte land til å gjøre hva det vil i valutapolitikken er i ingens interesse. Det er nå en alminnelig oppfatning at mangelen

på stabilitet i valutaforholdene har forsterket inflasjonen i verden. Den økte risiko og usikkerhet som vekslende valutakurser fører med seg for næringslivets lønnsomhet og konkurransevne, har svekket bedriftenes ønsker om å investere i nytt produksjonsutstyr og engasjere seg i nye prosjekter. Opprettholdelsen av åpne handelsveier forutsetter at vi unngår hyppige og uforutsette forrykninger i konkurranseforholdene som følge av valutapolitiske tiltak.

Vi må derfor hilse velkommen det initiativ som ble tatt i fjor høst mellom USA, Europa og Japan om en stabilisering av valutaforholdene mellom de viktigste valutaslag. Samtidig har de europeiske land kommet fram til et opplegg for valutaordninger og regelmessige drøftinger seg imellom. Disse ordninger innenfor en europeisk ramme betegner skritt i

retning av ordnede og stabile valutaforhold innenfor det frihandelsområde som Norge er en del av. De muligheter som disse europeiske ordninger åpner for å sikre stabilitet i markedsvilkår og internasjonale pengeforhold både i Europa og i en videre sammenheng, må vi for vår del være interessert i blir realisert og utviklet videre.

Vi opplevde i 1978 at det på ny fant sted en oppgang i eksporten av noen av våre tradisjonelle varer. Fem/seks prosent var oppgangen alt i alt målt i faste priser. Det var først og fremst treforedlingsprodukter, aluminium, ferrolegeringer og nikkel som sto for de oppmuntrende tallene. Men la meg samtidig understreke at for mange andre eksportorienterte bransjer kan vi ennå ikke se noen oppgang.

Selv om vi etter hvert må legge stadig større vekt på

et bredere spektrum av norske eksportvarer, og stadig flere varer med høy bearbeidingsgrad som kan tåle vårt høye kostnadsnivå, så vil fortsatt de tradisjonelle eksportprodukter ha en betydningsfull rolle i vår eksport, og i vår hjemlige produksjon og sysselsetting.

Det er alminnelig kjent at Regjeringen i de siste par år har truffet en del nye tiltak for å gi en sterkere stimulans til eksporten enn vi tidligere har gjort. Både gjennom spesielle finansieringsordninger og gjennom å styrke apparatet/til og midlene Handelsdepartementet og Norges Eksportråd, har vi fått en større slagkraft i vår eksportpolitikk.

Gjennom en rekke offisielle delegasjoner til land som etter hvert framtrer som interessante nye markeder for Norge,

har det med Regjeringens medvirkning vært gjort en betydelig innsats for å bane veien.

Dette gjelder Latin-Amerika, de oljeproduserende land i Midt-Østen, og land i det fjerne østen, i første rekke Kina. Regjeringen er fortsatt innstilt på å føre denne politikk videre, i samsvar med de behov som våre eksportinteresser har. Dette er et område som kaller på et nært samarbeid mellom private eksportinteresser og offentlige myndigheter. Det er mitt inntrykk at dette samarbeid er kommet inn i gode former, og jeg er interessert i at det fortsatt blir holdt i gode former.

Jeg er også interessert i at vi forbedrer oss ytterligere på de områder hvor det er mulig. Det er ikke minst opp til næringslivet å komme med nye utspill og ønskemål om tiltak og holdninger som myndighetene kan påvirke.

Det sier seg selv at også på dette område vil norske myndigheter være bundet av de begrensninger eller muligheter som er fastlagt ved internasjonale overenskomster. Vi kan ikke i lengden eksportere for enhver pris i den betydning at vi er villige til å subsidiere vår eksport slik at lønnsomheten ikke lenger blir noe motiv for innsats og bruk av ressurser. Eksport har bare en betydning hvis den kan skje på en lønnsom måte, for på den måten å kunne skape grunnlag både for sysselsettingen i Norge, og ved å skaffe betalingsmidler for den import landet trenger.

Selv om de nye eksportmarkeder er viktige utfordringer for norske markedsframstøt, må vi ikke miste sansen for at det er de tradisjonelle handelspartnere i Vest-Europa og Nord-Amerika som teller mest. I disse landene finner vi ennå avsetning for nær 80 % av vår eksport. Her er vi kjent, og også her er det mange vekstmuligheter.

I vår blandingsøkonomi har myndighetene sitt ansvar og bedriftene har sitt. På noen områder, som det jeg refererte om organiserte eksportframstøt, deler vi ansvaret.

På ett område har bedriftene hele ansvaret. Med bedrift mener jeg da alle som arbeider i den. Det gjelder planlegging og gjennomføring av produksjonen. Produktutviklingen, produksjonsopplegg, den indre organisering av bedriftene med nødvendige rasjonaliseringstiltak, markedsføring, er bedriftenes ansvar. På dette meget sentrale felt er myndighetenes medvirkning begrenset til å fastlegge de alminnelige rammebetingelser.

Jeg tenker her bl.a. på den medvirkning det offentlige yter til teknisk utvikling og forskning. Gjennom det samarbeid som er etablert via Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd, og også på andre områder, har vi i Norge et meget godt apparat hvor man i et samarbeid mellom offentlige og private interesser kan tjene norsk industri, og herigjennom også norsk eksport.

Særlig når det gjelder den vanskelige oppgaven etter hvert å finne fram til nye industriprodukter som kan hevde seg i den internasjonale konkurransen, er det trolig behov for en sterkere medvirkning fra et tidsmessig forsknings- og utviklingsarbeid.

Regjeringen er lydhør for de råd og ønsker fra næringslivet om hva som på disse områder kan gjøres mer eller bedre for ytterligere å legge forholdene bedre til rette. Jeg vet det har vært hevdet som ett problem at det bare er de større bedrifter, fortrinnsvis i de sentrale deler av landet, som er i stand til å dra nytte av det forsknings- og utviklingsapparat som er til stede. I så fall vil jeg håpe at man kan sette flere krefter inn på å kople behovene i de mindre

bedrifter og i bedriftene utover landet til den kapasitet og de ressurser som er til stede. Det er liten hjelp i å ha ressursene, hvis de som har behovet for dem ikke kan finne fram til kilden.

Jeg kan i dag ikke komme særlig mye inn på de endringer i industriens rammebetingelser som Regjeringen for tiden vurderer. Men vår bakgrunn og holdning er her at den viktigste økonomisk-politiske oppgave i Norge i dag, er å legge grunnen for videre framgang i utviklingen av industriens produksjons- og eksportmuligheter.

Norges Eksportråd har en viktig oppgave i å fremme norske eksportinteresser. Eksportrådet har skapt seg et godt navn i denne jobben. Men det er en jobb som aldri blir fullført. Man kan aldri hvile på laurbærene, som det heter - hva nå det egentlig måtte være for en slags hvil.

Jeg vil ønske Norges Eksportråd lykke til i en fortsatt krevende innsats til beste for norsk industri, og for det norske samfunn.